

УДК 378.016:37.013]:331.552

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-583-597](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-583-597)

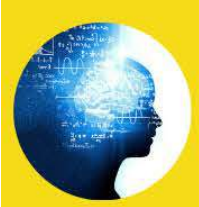
Акімова Ольга Вікторівна доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Столяренко Олена Вікторівна доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (097)293-08-68, <https://orcid.org/0000-0002-1899-8089>

Губіна Світлана Іванівна кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0001-5743-350X>

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Анотація. У статті проаналізовано професійну мобільність як засіб активізації професійного самовизначення майбутніх учителів. Доведено, що нові реалії сьогодення ставлять перед вищою професійною освітою абсолютно нові вимоги щодо підготовки фахівців, тому одним з важливих завдань вищої освіти в Україні є формування професійної мобільності фахівців, оскільки запорукою успішності людини є саме сприйняття нею життя, тому, що вміння адаптуватися до змін у суспільстві, бути готовим до освоєння нових інформаційних технологій і означає бути конкурентоспроможним на ринку праці. Самовизначення визначено як форму включення людини в суспільство, здатність усвідомлювати себе, свої інтереси, визначити своє місце в житті, суспільстві, почати існувати самостійно, оскільки особистість має усвідомити себе, визначити своє власне існування; обґрунтувати власне буття, уміти переосмислювати власну сутність. У статті самовизначення пов'язано з процесом і результатом вибору особистістю власної позиції, цілей і засобів самоздійснення в конкретних обставинах життя; водночас, самовизначення визначено одним з основних механізмів

знаходження й прояву людиною внутрішньої свободи. Доведено, що сутністю професійного самовизначення є побудова смислів і перспектив розвитку конкретної людини у конкретній культурно-історичній ситуації під час виконання нею тієї чи іншої професійної діяльності. Професійну мобільність майбутніх фахівців визначено як полікомпонентну, інтегровану, динамічну якість особистості, що забезпечує оптимальну зміну власної професійної стратегії в соціумі, наголошуючи на тому, що ця якість має бути засобом активізації професійного самовизначення молоді, актуалізації її внутрішніх резервів і можливостей, формування здатності до самостійного і усвідомленого рішення щодо орієнтації в професії, самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: майбутні педагоги, професійна підготовка, професійна мобільність, професійне самовизначення.

Akimova Olga Viktorivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhkoho St. 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Stolyarenko Olena Viktorivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhkoho St. 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0002-1899-8089>

Gubina Svitlana Ivanivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhkoho St. 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0001-5743-350X>

PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE TEACHERS AS A FACTOR IN THE FORMATION OF SPECIALISTS OF THE NEW GENERATION

Abstract. The article analyzes professional mobility as a means of activating the professional self-determination of future teachers. It has been proven that the new realities of today place completely new requirements on higher professional education. Therefore, an important task of higher education in Ukraine is the formation of professional mobility of specialists. The future teacher must be able to adapt to changes in society, be ready to master new information technologies. Under such conditions, he will be

competitive on the labor market. Self-determination is defined as a form of human inclusion in society, the ability to realize oneself, one's interests, to determine one's place in life and society, to begin to exist independently. Personality must realize itself, define its own existence; to justify one's own being, to be able to rethink one's own essence. In the article, self-determination is related to the process and result of a person's choice of his own position, goals and means in specific life circumstances. Professional mobility of future specialists is defined as an integrated, dynamic personality quality. It ensures an optimal change of one's own professional strategy in society. The following components are named in the structure of professional mobility: activity, readiness for activity, mastering new forms and types of activity; adaptability, the ability to adapt to different conditions of activity, readiness to change one's life and activity, professional flexibility; openness, inclination to the new, unknown, rejection of stereotypes; communicativeness, ability and willingness to establish new connections and contacts with subjects of educational activity; creativity, creative attitude to the environment and one's own activity, readiness for transformation, professional innovation; competence, the ability to navigate flexibly in the profession, readiness for continuing education, self-study, self-development, self-education.

Keywords: future teachers, professional training, professional mobility, professional self-determination.

Постановка проблеми. Центром сучасної парадигми є освіта, яка розвивається як відповідь на виклики цивілізації й одночасно як відповідь на потреби людини знайти своє місце і можливості самореалізації, саморозвитку в новому глобальному просторі. Звісно, що це стосується й вчителів. Вища педагогічна освіта спрямована на досягнення багатьох цілей згідно зі стандартами і рекомендаціями із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, включаючи підготовку студентів до активного громадянства, до майбутньої кар'єри, підтримку їх особистого розвитку тощо. Однією з таких цілей є підготовка в закладах вищої освіти майбутніх педагогів до професійного саморозвитку і самовизначення [13; 14]. Для розробки ефективних шляхів і методів розвитку вказаних якостей важливо проаналізувати проблему професійної мобільності як засобу активізації професійного самовизначення майбутніх учителів.

Варто зазначити, що сучасна освітня ситуація характеризується наявністю різноманітних підходів до організації освітнього процесу, що прийшли на зміну єдиним уніфікованим освітнім системам і спираються

на різні методологічні підвалини. З цього боку позиція відображає ті особливості особистості вчителя та його діяльності, що пов'язані з реалізацією конкретного освітнього підходу. І тому важливо орієнтуватися педагогам на відповідну систему цінностей, спрямованість на роботу у певній освітній парадигмі. Це означає, що в умовах особистісно орієнтованої освіти сучасний учитель повинен підніматися до рівня осмислення і внутрішнього прийняття гуманістичного підходу, а не лише володіти відповідними знаннями і технологіями [8]. А це передбачає не лише готовність майбутніх учителів до професійного саморозвитку, а й формування у них готовності до професійної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної підготовки вчителів всебічно висвітлено в працях В. Галузняка, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, В. Кременя, С. Сисоєвої, М. Сметанського, В. Шахова та ін. У різних аспектах професійну мобільність як фахову якість майбутнього вчителя розглядали Л. Амірова, Н. Брижак, А. Віневська, Н. Грицькова, О. Кіліченко, Ю. Клименко, О. Козлова, Н. Коробко, Н. Луцан, Ю. Музиченко, Т. Павлиш, Р. Пріма та ін.; особливості формування професійної мобільності майбутніх фахівців різних галузей досліджували А. Ващенко, І. Герасимова, Т. Гордєєва, Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Л. Сушенцева, І. Хом'юк та ін. Однак, проблема професійної мобільності як засобу активізації професійного самовизначення майбутніх учителів висвітлена недостатньо.

Метою статті є аналіз професійної мобільності як засобу активізації професійного самовизначення майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Нові реалії сьогодення ставлять перед вищою професійною освітою абсолютно нові вимоги щодо підготовки фахівців, тому одним з важливих завдань вищої освіти в Україні є формування професійної мобільності фахівців, оскільки запорукою успішності людини є саме сприйняття нею життя, тому, що вміння адаптуватися до змін у суспільстві, бути готовим до освоєння нових інформаційних технологій і означає бути конкурентоспроможним на ринку праці [6].

При підготовці фахівця у вищому навчальному закладі здійснюється активний пошук можливостей розвитку, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, формування образу майбутньої професії. Саме на цьому етапі надзвичайно важливо сформулювати у студентів внутрішнє усвідомлення багатоваріантності можливостей розвитку, вміння співвідносити особисті ціннісні орієнтації із загальнолюдськими, вміння сприймати світ в русі,

приспосовуватися до нестримно змінних умов, тобто формувати професійну мобільність [4, с. 115]. Цілком погоджуючись з науковцями, вважаємо, що професійна мобільність майбутніх учителів є, з-поміж іншого, одним із засобів активізації їхнього професійного самовизначення.

Варто зазначити, що загалом самовизначення розуміють як форму включення людини в суспільство, здатність усвідомлювати себе, свої інтереси, визначити своє місце в житті, суспільстві, почати існувати самотійно. Особистість має усвідомити себе, визначити своє власне існування; обґрунтувати власне буття, уміти переосмислювати власну сутність. Можна сказати, що самовизначення пов'язано з процесом і результатом вибору особистістю власної позиції, цілей і засобів самоздійснення в конкретних обставинах життя. Водночас, самовизначення є одним з основних механізмів знаходження й прояву людиною внутрішньої свободи [8]. Саме ці всі характеристики властиві для професійного самовизначення майбутніх учителів.

Зауважимо, що професійне самовизначення – це усвідомлений вибір професійної діяльності, що базується на оцінці власних здібностей та можливостей, особливостей професії та вимог до неї. Так, у «Соціолого-педагогічному словнику» зазначається, що професійне самовизначення – це процес прийняття рішення особистістю щодо вибору майбутньої трудової діяльності, полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності і передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей та зіставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професії до фахівця [9, с. 293].

Науковці наголошують на тому, що сутністю професійного самовизначення є побудова смислів і перспектив розвитку конкретної людини у конкретній культурно-історичній ситуації під час виконання нею тієї чи іншої професійної діяльності, самотійне і усвідомлене знаходження смислів виконуваної праці і всієї життєдіяльності. Діяльність, пов'язана із знаходженням смислів є предметом професійного самовизначення, що передбачає не лише мотиваційну складову, а й оволодіння специфічною здатністю до самотійного і усвідомленого самовизначення. Спираючись на думку В. Франкла, О. Мешко вважає самовизначенням вчителя у професії пошук і знаходження в ній свого смислу, своєї міри буття, свого ставлення до істини, які потім втіляться у педагогічних діяннях [8].

Варто також зазначити, що професійне самовизначення майбутнього вчителя є неперервним процесом, воно не обмежене

часовими рамками, є сутнісною характеристикою і основним механізмом процесу професійного становлення фахівця. Тобто таким, що забезпечує його саморозвиток, самореалізацію і самоздійснення в професійній діяльності [2]. Отже, як бачимо, поняття «самовизначення» тісно пов'язане з поняттям «саморозвиток», а відтак і з поняттям професійної мобільності.

Цілком слушно, на нашу думку, наголошує М. Чобітько, що самовизначення вчителя у педагогічній реальності ставить його перед вибором тієї парадигми, в межах якої він має намір реалізувати себе у професії на підставі усвідомлення і прояву своєї внутрішньої цілісності, свого істинного «Я» і його збагачення завдяки «входженню» у професійну культуру суспільства. Вибір гуманітарної парадигми і особистісно-орієнтованої діяльності в ній як способу професійного буття вказує на те, що професійно-особистісне самовизначення педагога по суті своїй є культуродоцільним і культуротворчим процесом, підґрунтям якого є процеси смислоутворення і ціннісного самовизначення вчителя, ідентифікації себе як носія гуманістичних норм і цінностей. Це, свого роду, духовний акт, що веде до побудови вчителем професійно цінної життєвої концепції і «Я-концепції» [16]. І тому, на нашу думку, саме професійна мобільність здатна допомогти з вибором відповідної парадигми власної реалізації у професійній діяльності, оскільки вона є одним із засобів активізації професійного самовизначення майбутніх учителів.

Загалом професійну мобільність майбутніх фахівців науковці розглядають як полікомпонентну, інтегровану, динамічну якість особистості, що забезпечує оптимальну зміну власної професійної стратегії в соціумі, наголошуючи на тому, що ця якість має бути засобом активізації професійного самовизначення молоді, актуалізації її внутрішніх резервів і можливостей, формування здатності до самостійного і усвідомленого рішення щодо орієнтації в професії, самореалізації у майбутній професійній діяльності [5]. З таким розумінням професійної мобільності ми повністю погоджуємося.

Науковці також зазначають, що поняття «мобільність» активно використовується у філософії, соціології, психології, педагогіці. Тому дослідження мобільності у різних аспектах привело до появи нових термінів. Зокрема, поширеними є такі поняття, як професійна мобільність, соціальна мобільність, соціально-професійна мобільність, кар'єрна мобільність, педагогічна (професійно-педагогічна) мобільність, соціокультурна мобільність, когнітивна мобільність, інтелектуальна мобільність, комунікативна мобільність, академічна мобільність,

культурна мобільність, виховна мобільність, конструкторська мобільність, лінгвістична мобільність тощо [3]. Усі ці види мобільності так чи інакше пов'язані з професійною мобільністю майбутнього вчителя.

Крім поняття «професійної мобільності» нині досить часто використовують поняття «віртуальної» та «академічної» мобільності. Академічна мобільність надає можливість для студентів та викладачів закладів вищої освіти «переміщуватися» з одного до іншого як на європейському, так і на національному рівні. Віртуальна форма мобільності передбачає можливість навчатися, викладати та займатися науковими дослідженнями в іншому закладі освіти засобами дистанційних та телекомунікаційних технологій (дистанційна освіта, електронне навчання, професійна інтернет-комунікація). Під час світової пандемії Covid-19 та воєнного стану в Україні віртуальна форма мобільності набула особливого значення і популярності через неможливість здійснювати академічну мобільність. У цей період єдино можливими виявилися дистанційне навчання та налагодження професійної інтернет-комунікації, справедливо наголошує В. Зубко [3].

На думку О. Біди, професійна мобільність – це системна якість особи фахівця, яка включає в себе цілу низку знань, умінь, здібностей, особистих якостей, ціннісних орієнтацій тощо. Головним чинником тут є внутрішня свобода особистості, її вміння відкинути сформовані стереотипи та поглянути на життєву і професійну ситуацію по-новому, нестандартно, інколи виходячи за межі буденності [1, с. 18].

І. Хом'юк професійну мобільність майбутніх фахівців визначає як здатність особи швидко переключатися на суміжний вид діяльності в межах своєї спеціальності, що, в свою чергу, вимагає: постійно підвищувати свою освіту і кваліфікацію; швидко освоювати професійні засоби і процеси; вміння швидко орієнтуватися в ситуації; здатності швидко реагувати на соціально-економічні зміни завдяки професійній компетентності. На думку науковця, професійна мобільність майбутнього фахівця визначається у: здатності швидко переключатися з одного виду діяльності на інший; готовності визначати оптимальні умови виконання професійних завдань, застосовуючи сучасні алгоритми оптимізації; спроможності вивчити та аналізувати нову професійну літературу, періодичні видання, Internet та досвід тощо [15].

Для розуміння сутності поняття «професійна мобільність» важливим є визначення його структури. Варто зазначити, що науковці по різному визначають компоненти професійної мобільності.

Так, наприклад, компонентами професійної мобільності Р. Майборода визначає мотиваційно-когнітивний (стійка мотивація до отримання професійно значущих знань, усвідомлення соціальної значущості професії, володіння теоретичними знаннями тощо), організаційно-діяльнісний (уміння організувати навчальну та професійну діяльність, уміння аналізувати, проектувати, прогнозувати результати наслідки дій, спрямованих на розв'язання конкретних професійних завдань, здібність організувати діяльність малої групи тощо), професійно-комунікативний (дотримання норм і правил, прийнятих у професійній діяльності, професійної етики, здатність до швидкої адаптації у професійному колективі, навички ділового та професійного спілкування, здібність використовувати сучасні інформаційні технології тощо) [7, с. 23-24].

Л. Сушенцева вважає, що професійна мобільність педагога поєднує: якості особистості, що забезпечують внутрішній розвиток через сформованість ключових та загальнопрофесійних компетентностей; його професійну діяльність, детерміновану подіями, що змінюють середовище і результатом якої виступає самореалізація педагога в житті та професії; процес перетворення педагогом учнів, самого себе, а також навколишнього професійного та життєвого середовища. За таких умов науковець пропонує вивчати професійну мобільність педагога на рівні особистісних якостей (адаптивність, комунікативність, самостійність, пристосованість, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації й установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна рухливість); на рівні характеристик діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілевизначення, гнучкість, пластичність); на рівні процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища [11].

На сьогоднішній день здобуття вищої освіти не гарантує зайнятості, тому що якість здобутих знань може не відповідати вимогам робочого місця, відбувається стрімке старіння знань, викликане швидкими економічними змінами. Процеси інтеграції і глобалізації вимагають від вищої освіти не організованих виконавців, а «творців», які зможуть швидко адаптуватися до нестійких умов життя, до змін професійної діяльності, тобто мають здатність до формування професійної мобільності [6].

У структурі професійної мобільності Н. Латуша виокремлює такі складові: активність, яка розуміється як готовність до діяльності, освоєння нових форм і видів діяльності, як основа професійно-педагогічної діяльності; адаптивність, що розуміється як здатність

приспосовуватися до мінливих умов діяльності, готовність змінити своє життя і діяльність, основа професійно-педагогічної гнучкості; відкритість – схильність до нового, невідомого, відмова від стереотипів; комунікативність – здатність і готовність встановлювати нові зв'язки та контакти з суб'єктами освітньої діяльності; креативність – творче ставлення до середовища і власної діяльності, готовність до їх перетворення, фундамент професійно-педагогічного новаторства; компетентність – здатність гнучко орієнтуватися в професії, готовність до продовження навчання, самонавчання, саморозвитку, самоосвіти [6].

Професійну мобільність науковці пропонують розглядати як підґрунтя ефективного реагування особистості на виклики сучасного суспільства, своєрідний особистісний ресурс, що лежить в основі дієвого перетворення суспільного довкілля і самого себе в ньому; системне багатогранне явище, що вимагає інтегрованого, міждисциплінарного підходу щодо дослідження; внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних соціальних і професійних умовах у відповідності з власними життєвими позиціями; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем [12].

Отже, можна зробити висновок, що розвиток професійної мобільності майбутніх учителів багато в чому залежить від особистісного смислу, який має для студентів майбутня професійна діяльність.

Н. Сургунд стверджує, що в системі професійного розвитку особистості професійна мобільність виконує роль своєрідних «мостів», що сприяють у точках біфуркацій усвідомлено-оптимальним переходам фахівця від однієї траєкторії професійного розвитку до іншої. В умовах даного підходу професійна мобільність визначає багатоваріантність професійного вибору в ситуаціях професійних криз особистості, гармонізує внутрішньоособистісні та зовнішні фактори, забезпечує еволюцію та прогрес професійного розвитку фахівця як системи. Професійно-психологічна перебудова особистості фахівця, що є притаманною точкам біфуркацій в системі та відбувається при переході від старого рівня професійного розвитку до нового, означає гармонізацію суб'єктивних інтраособистісних позицій фахівця з новими соціально-професійними умовами його діяльності. При цьому науковець

зазначає, що принцип багатоваріантності вибору в системі професійного розвитку особистості є базовим для концепції професійної мобільності фахівця [10].

Ситуації часткової або повної переорієнтації професійно-статусної позиції фахівця, що лежать в основі проблеми його професійної мобільності, у контексті макровершинної моделі професійного акме-розвитку науковець розглядає як відображення в нижніх акме-точках періодичних криз професійного розвитку особистості. Таким чином професійний шлях особистості може бути описаним та відображеним як періодична сукупність проявів локального та дивного акме при проходженні через точки криз професійного розвитку (точки біфуркацій) [10].

Наголошуючи на необхідності підготовки майбутніх учителів до професійної мобільності, науковці, цілком справедливо піднімають питання про можливості цілеспрямованого впливу на цей процес, який має здійснюватися в процесі навчання у закладі вищої освіти.

Поняття «навчання» педагога у системі методичної роботи означає не тільки засвоєння теоретичних знань, а й розвиток здібностей, професійних якостей і вмінь, що допоможуть налаштувати його особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з колегами, учнями та батьками. Однак, діяльність педагога полягає не тільки у наданні інформації, а й в умінні бути організатором її засвоєння, формуванні умінь та навичок. До того ж, сучасний педагог повинен уміти працювати зі «старим досвідом», тобто проблематизувати його, в разі необхідності відмовитись від нього, усвідомивши в чомусь його обмеженість і недостатність [12].

Оскільки практика проблематизації повинна бути включена до числа актуальних завдань сучасної освіти, тому при плануванні методичних заходів з педагогами будь-якої категорії та фаху для розвитку їх професійної мобільності варто звертатися до їх життєвого і професійного досвіду і навчити з ним працювати. В повсякденній практиці це дасть педагогу (особливо молодому) змогу самостійно класифікувати педагогічні ситуації, а згодом реагувати на життєві та професійні ситуації в умовах їх невизначеності, що і буде виявом професійної мобільності та запорукою успішної професійної адаптації [12]. З таким підходом науковців можна повністю погодитися.

Варто зазначити, що високим дидактичним потенціалом, що дозволяє формувати професійно мобільну особистість, є функціонування діалогового навчання, що забезпечує співпрацю викладача й студентів на основі суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми, яка спрямована на

організацію їх спільної творчої діяльності. Основою діалогового навчання є діалогове спілкування, яке характеризується рівністю сторін, суб'єктивною позицією учасників, взаємною активністю, проникненням партнерів у світ почуттів і переживань один одного, готовністю підтримати позицію іншої сторони, прагненням до співучасті й співпереживання, наголошує Т. Шепеленко [17].

Погоджуємося з науковцями, що ефективним засобом формування професійної мобільності є розвивальні ігри, які моделюють виробничий процес і під час яких створюються умови для самостійного творчого пошуку розв'язку, прийняття нестандартних рішень. Розігрування студентами запропонованих ролей сприяє формуванню творчої уяви, образної пам'яті, зосередженості уваги, умінь комбінувати відомі способи розв'язання проблем. Окрім того, планування власних дій на основі характеристики дійової особи, створює можливості для самостійної пошукової діяльності відповідно до сформованих здібностей [17]. Все це варто враховувати в професійній підготовці майбутніх педагогів до професійної мобільності.

Моделювання виробничих ситуацій у навчальному процесі при використанні ігрових технологій, з одного боку, формує у студентів творче мислення, а, з іншого, – розкриває студентам практичну значимість оволодіння вміннями творчого підходу до прийняття адекватних рішень у складних ситуаціях професійної діяльності. Отже, діалогове навчання стає колективною діяльністю, яка передбачає висунення різноманітних гіпотез і варіантів їх перевірки. Кожен учасник навчального діалогу має можливість висловити власну позицію, що розвиває доказовість у побудові суджень. Забезпечення зворотного зв'язку, який здійснюється не через оціночні судження, а через опис емоційних станів, послаблює необхідність психологічного захисту, знімає скованість, руйнує негативні стереотипи поведінки студента. Створення атмосфери доброзичливості, психологічного комфорту сприяє формуванню гуманістично спрямованих взаємовідносин [17]. На нашу думку, такий підхід дійсно сприятиме формуванню професійної мобільності майбутніх педагогів.

Висновок. Отже, погоджуючись з науковцями можемо вважати професійну мобільність педагога інтегрованою якістю особистості, що необхідна для її успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці; вона виявляється у готовності та здатності до: швидкої зміни завдань і видів професійно-педагогічної діяльності, інтеграції змісту суміжних навчальних дисциплін, його відповідної дидактичної обробки та майстерного викладу учням та студентам; продуктивного опанування

суміжними навчальними курсами, посадами педагогічних працівників і спеціалізаціями в рамках спеціальності; опанування новими спеціальностями педагогічних працівників та змінами у своїй та суміжних галузях; творчої зміни стилю та змісту своєї діяльності у відповідності до нових підходів у галузі своєї професії та суміжних професійних галузях; планування та здійснення саморозвитку [12]. Дане визначення є, на наш погляд, найбільш містким з точки зору нашого дослідження. Окрім того, вважаємо, що професійна мобільність є одним із засобів активізації професійного самовизначення майбутніх учителів, оскільки вона розвиває здатність усвідомлювати себе, свої інтереси, визначити своє місце в житті, суспільстві, почати існувати самотійно.

Перспективним для подальших досліджень є напрям, що стосується розроблення методів формування професійної мобільності майбутніх учителів у процесі вивчення фахових дисциплін.

Література:

1. Біда О. А., Гончарук В. А., Гончарук В. В. Професійна мобільність як фактор професійної успішності сучасного фахівця. *Наукові записки [Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 178. С. 17–21.
2. Дубінка М. М. Професійне самовизначення майбутнього вчителя як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2020. Вип. 186, С. 92–98. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-186-92-98>
3. Зубко В. С. Підготовка майбутніх психологів до професійної мобільності в умовах педагогічного університету : дис. ... наук. ступеня доктора філософії : 015 – Професійна освіта. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2021. 275 с.
4. Іванченко Є. А. Професійна мобільність майбутніх фахівців. О. : Просвіта, 2004. 120 с.
5. Коробко Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи в умовах сталого розвитку. *Theory and methods of educational management*. №1 (17), 2016. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v17_16/14_korobko.pdf
6. Латуша Н. В. Професійна мобільність як чинник професійної успішності молодого фахівця. URL: <http://int-konf.org/konf022015/1010-latusha-n-v-profesyina-moblntst-yak-chinnik-profesyinoi-uspshnost-molodogo-fahvca.html>
7. Майборода Р. Методологічні основи мобільності як професійно значущої характеристики випускника-економіста. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2015. Вип. 11. С. 19–31.
8. Мешко О. І. Професійне самовизначення майбутніх учителів у контексті становлення їх педагогічної позиції. https://www.psyh.kiev.ua/Мешко_О.І._Професійне_самовизначення_майбутніх_учителів_у_контексті_становлення_їх_педагогічної_позиції
9. Соціолого-педагогічний словник [Уклад. : Радул В. В., Галета Я. В., Довга Т. Я., Дубінка М. М., Кічук Я. В., Кравцов В. О., Радул О. С., Фабрика А. А., Шульга О. А.] / За ред. В. В. Радула, вид. 2-е. Харків: Мачулін, 2015. С. 293.

10. Сургунд Н. А. Професійна мобільність як складова системи професійного розвитку сучасного фахівця. *Вісник Національного університету оборони України*. Вип. 3 (40). 2014. С. 340–345.

11. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: Теорія і практика. Монографія. Кривий Ріг : «Видавничий дім», 2011. 360 с.

12. Сушенцева Л., Дольнікова Л., Шевчук Г. Професійна мобільність педагога як умова його конкурентоздатності на сучасному ринку освітніх послуг. *Молодь і ринок : наук.-пед. журн. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка*. Дрогобич, 2016. № 5. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_5_3

13. Фрицюк В. А. Формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 6 (129). С. 107-114.

14. Фрицюк В. А. Готовність до професійного саморозвитку майбутнього вчителя як важливий чинник підвищення якості підготовки фахівців у педагогічних ВНЗ. *Інженерні та освітні технології. Щоквартальний науково-практичний журнал. Тематичний випуск: «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи»*. Кременчук : КрНУ, 2015. Вип. 3 (11). С. 92-95.

15. Хом'юк І. В. Система формування професійної мобільності майбутніх інженерів машинобудівної галузі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. К., 2013. 495 с.

16. Чобітько М. Г. Особистісне і професійне самовизначення майбутнього вчителя. Е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». 2009. № 3.

17. Шепеленко Т. Л. Формування професійно мобільної особистості майбутнього фахівця з економіки. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6201/47/47.pdf>

References:

1. Bida O. A., Honcharuk V. A., Honcharuk V. V. (2019). Profesiina mobilnist yak faktor profesiinoi uspishnosti suchasnoho fakhivtsia [Professional mobility as a factor of professional success of modern specialists]. *Naukovi zapysky [Tsentralnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]*. Ser. : Pedahohichni nauky. Vyp. 178. S. 17–21. [in Ukrainian]

2. Dubinka M. M. (2020). Profesiine samovyznachennia maibutnoho vchytelia yak psykholoho-pedahohichna problema [Professional self-determination of the future teacher as a psychological and pedagogical problem]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky, Vyp. 186, S. 92-98*. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-186-92-98> [in Ukrainian]

3. Zubko V. S. (2021). Pidhotovka maibutnikh psykholohiv do profesiinoi mobilnosti v umovakh pedahohichnoho universytetu [Preparation of future psychologists for professional mobility in the conditions of a pedagogical university]: dys. ... nauk. stupenia doktora filosofii : 015 – Profesiina osvita. *Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, Vinnytsia, 275 s.* [in Ukrainian]

4. Ivanchenko Ye. A. (2004). Profesiina mobilnist maibutnikh fakhivtsiv [Professional mobility of future specialists]. *O. : Prosvita, 120 s.* [in Ukrainian]

5. Korobko N. V. (2016). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh mahistriv pedahohiky vyshchoi shkoly v umovakh staloho rozvytku [Formation of professional mobility of future masters of pedagogy of a higher school in conditions of sustainable development]. *Theory and methods of educational management. №1 (17)*, URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v17_16/14_korobko.pdf [in Ukrainian]

6. Latusha N. V. Profesiina mobilnist yak chynnyk profesiinoi uspishnosti molodoho fakhivtsia [Professional mobility as a factor in the professional success of a young specialist]. URL: <http://int-konf.org/konf022015/1010-latusha-n-v-profesyna-moblntst-yak-chinnik-profesynoyi-uspshnost-molodogo-fahvcya.html> [in Ukrainian]

7. Maiboroda R. (2015). Metodolohichni osnovy mobilnosti yak profesiino znachushchoi kharakterystyky vypuskyka-ekonomista [Methodological foundations of mobility as a professionally significant characteristic of an economist graduate]. Estetyka i etyka pedahohichnoi dii. Vyp. 11. S. 19–31. [in Ukrainian]

8. Meshko O.I. Profesiine samovyznachennia maibutnikh uchyteliv u konteksti stanovlennia yikh pedahohichnoi pozytsii [Professional self-determination of future teachers in the context of the formation of their pedagogical position]. https://www.psyh.kiev.ua/Meshko_O.I._Profesiine_samovyznachennia_maibutnikh_uchyteliv_u_konteksti_stanovlennia_yikh_pedahohichnoi_pozytsii [in Ukrainian]

9. Sotsiolohe-pedahohichniy slovnyk [Sociological and pedagogical dictionary] [Uklad. : Radul V. V., Haleta Ya. V., Dovha T. Ya., Dubinka M. M., Kichuk Ya. V., Kravtsov V. O., Radul O. S., Fabryka A. A., Shulha O. A.] / Za red. V. V. Radula, vyd. 2-e. Kharkiv: Machulin, 2015. S. 293. [in Ukrainian]

10. Surhund N. A. (2014) Profesiina mobilnist yak skladova systemy profesiinoho rozvytku suchasnoho fakhivtsia [Professional mobility as a component of the system of professional development of a modern specialist]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Vyp. 3 (40). S. 340–345. [in Ukrainian]

11. Sushentseva L. L. (2011). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional mobility of future skilled workers in vocational and technical educational institutions]: Teoriia i praktyka. Monohrafiia. Kryvyi Rih : «Vydavnychy dim», 360 s. [in Ukrainian]

12. Sushentseva L., Dolnikova L., Shevchuk H. (2016). Profesiina mobilnist pedahoha yak umova yoho konkurentozdatnosti na suchasnomu rynku osvitykiv posluh [Professional mobility of the teacher as a condition of his competitiveness in the modern market of educational services]. Molod i rynek : nauk.-ped. zhurn. Drohob. derzh. ped. un-t im. I. Franka. Drohobych, № 5. S. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_5_3 [in Ukrainian]

13. Frytsiuk V. A. (2016). Formuvannia motyvatsii profesiinoho samorozvytku maibutnikh pedahohiv u tvorchomu osvitnomu seredovyschi VNZ [Formation of motivation for professional self-development of future teachers in the creative educational environment of universities]. Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu. № 6 (129). S. 107-114. [in Ukrainian]

14. Frytsiuk V. A. (2015). Hotovnist do profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia yak vazhlyvyi chynnyk pidvyshchennia yakosti pidhotovky fakhivtsiv u pedahohichnykh VNZ [Readiness for professional self-development of the future teacher as an important factor in improving the quality of training of specialists in pedagogical universities]. Inzhenerni ta osvitni tekhnolohii. Shchokvartalnyi naukovo-praktychnyi zhurnal. Tematychnyi vypusk: «Suchasna vyscha osvita: realii, problemy, perspektyvy». Kremenchuk : KrNU, Vyp. 3 (11). S. 92-95. [in Ukrainian]

15. Khomiuk I. V. (2013). Systema formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh inzheneriv mashynobudivnoi haluzi [System of formation of professional mobility of future engineers of the machine-building industry]: dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. K., 495 s. [in Ukrainian]

16. Chobitko M. H. (2009). Osobystisne i profesiine samovyznachennia maibutnoho vchytelia [Personal and professional self-determination of the future teacher]. E-zhurnal «Pedagogichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku». No 3. [in Ukrainian]
17. Shepelenko T. L. (). Formuvannia profesiino mobilnoi osobystosti maibutnoho fakhivtsia z ekonomiky [Formation of a professionally mobile personality of a future specialist in economics]. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6201/47/47.pdf> [in Ukrainian]